

Tunumut

Ilisimasassarsiorneq

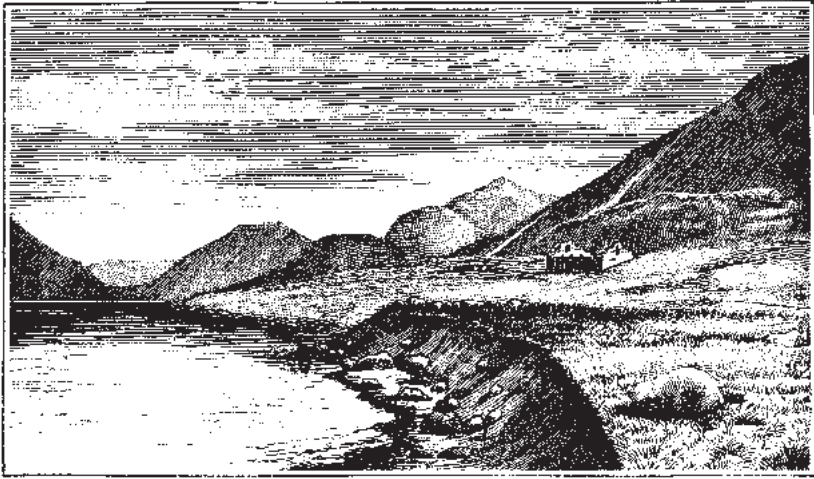
1883/85

Oqaluttuareqqiisoq John Lyngø

nassaaraat, taakkulu ilagaat oqaluffik Qaqortukuluumiitqoq, tamakkuli illukut inissisimaffiat tassaassangatilluinnarpaa Vesterbydeniussasoq. Østerbydenimi nunasiaateqalerneq Hans Egedep isumaa malilugu allorniusat sanimukartut 63-ianni 64-ianniluunniit inissisimassanga-tinneqarpoq. Taavalu siunnersuutigaa Vesterbydenimi allorniusap avannamut 60-ianni 61-ianniluunniit niuertoqarfimmik tunngavilii-soqassasoq, ajornanngippallu Tunumi taamatut avannarpasissuseqartu-mi, tassanngaanniillu sikut peerunneranni umiatsianik anginngitsunik angallateqarluni nuna sinerlugu Østerbydenimik ujaasisoqarsinnaasoq. Aamma siunnersuutigaa aqqutaani nunaqarfinnik pilersitsisoqassasoq taamaalilluni nunaqarfiit imminnut ikioqatigiissinnaassammata, naak umiarsuit sinerissap kitaani kujaterpiaanuinaq annguttaraluartut. Hans Egedep taamatut pilersaarusiamik siunnersuuteqarsimanera toqunerata kingorna ukiorpassuit qaangiunneranni aatsaat piviusun-gorpoq. Misiliisoqarnerali angumeraa, suliassamik naammassinnin-niarluni misiliisoqarsimanera iluatsissinnaasimassagaluarpoq, ilumulli Hans Egedep siunnersuutigisimasaatut aallaaveqartoqarsimagaluarpat.

Tassa ukioq 1751 niuertoq Peder Olsen Walløe niueqatigiiffiup qullersaqarfiata ajoqersuiartortitaqarfiullu qullersaqarfiata piumasaat malillugu, taamanikkut ilisimasaqarfigineqanngitsoq Vesterbyden angalaarfigisussaavaa, taamatullu Nunap Isua uiarlugu Østerbyden ujaarigaluassallugu. Naak angallavissaq 100 miilit angullugit isorartus-suseqaraluartoq, naallu tusaamaneqaraluartoq kujataamiut toqutsiga-juttorsuusut, naallu tunumiut inuttuumasuunerarneqaraluartut, Walløe aalajangersimavoq suliassaq taanna naammassiniarniarlugu, naak uloriananngitsuunngikkaluartoq ilisimagaluarlugu.

Augustusip arfernanni ukioq 1751 Nuummiit umiamik kujammut aallarpoq sisamanik angutinik anguarateqarluni, danskit marluk ka-laallillu marluk. Ukioq siulleg Qaqortup eqqaa naggorissosuaq misis-suivigalugu angallavigaa. Nalunaarsugaasa ilagaat oqaluffiit marluk. Oktobarip ulluisa aqqaneq pingajuanni ukiivissippu illuarannguami ujaqqanik issunillu qarmalimmi, namminneq sanaaminni. Ukiivissartik

MEDELELSER OM GRÖNLAND VI

Qaortukuluup oqaluffia

atserpaat “Ukioq siulleq”. Tassami suliassaat annertuvoq ukiullu arlallit suliassaalluni, ukiiviat taanna kingusinnerusukkut Julianehåbimik ateqalerluni niuertoqarfinnngortitaavoq. Ukiinerat siulleq ajoriinnagassaannngilaq, peqqumaatissaminnik katersilluarsimapput, eqqaminnilu piniagassarissaartuarmat amigaateqanngillat. Aamma eskimuut tamaani najugaqartut paaseqatigilluarlugit inooqatigaat. Taakku peqatigalugit upernaakkut ammassiartarput, ilamilu ammasserineranni Walløe illukunik misissuillunilu nalunaarsuisarpoq. Ammasserineq naammasimmat tamaani najugalinnik ilaqarluni juunip 21-anni kujammut aallarpoq. Juulillu arfernanni unnukkut siullerpaamik Walløe Tunumi tammaarfissarsivoq. Tassani kalaalerpaaluit naapippai tallimanik tupeqarlugit tammaarsimaartut.

Aqaguinnartooq angalasut aallariarfissaarullugit sikkerpoq, ulluni 16-ni nikeriarfigisinnaannngisaannik. Aallaqqikkaluaramik sikunik ulorianartorsioqalutik ingerlaniarsuaraluarput, miillili affaannaanik nikipput. Augustusip pingajuanni Kangerlussuatsiaap avannaatungaanut anngupput, ullumikkut Kap Walløemik ateqalersimasumut. Tamaanili sikut

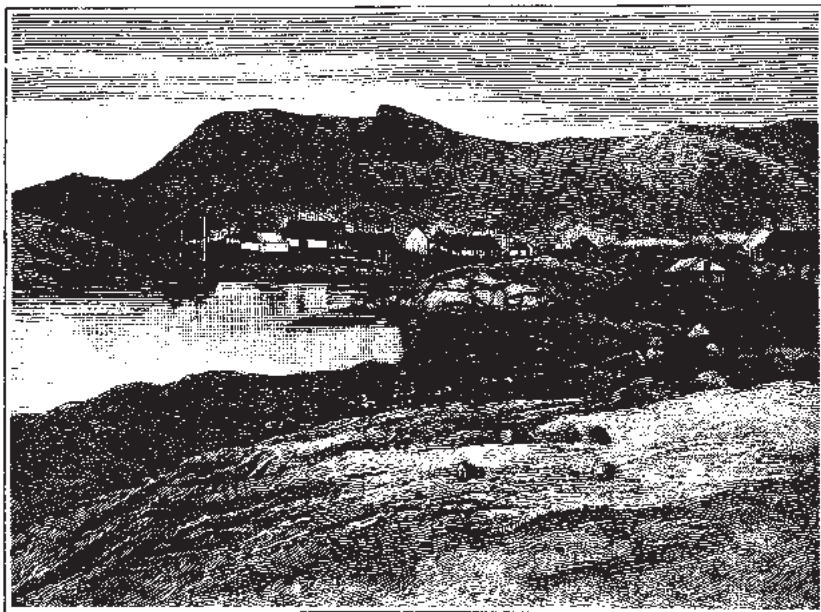
V. GARDE

Naffalik qajartortoq

paasivarput Naffalimmik naapitsinerup qanoq pingaaruteqartigisimane-
ra. Naffaliup isumaa malillugu ukiormanna ingerlaqqittariaqanngilagut.
Angallavissatta avannarpassinnerusortaa imavissuarmut illersuutaasus-
sanik sikorsuaarussimavoq, ukioq mannaluk sikkoqqinnissaa ilimanaa-
teqarani, taamaattumillu malissiorujussuarfissaassalluni, aammalu
ukiup taamaalinerani sermip iigartarneratigut aqutissaq ilularpas-
suaqalersimassalluni iseqqaqattaartuutunuk. Ilagullu uterlutik kujam-
mukartussaagaluit aamma inerterpai ukiuuttoortussanngussammata.
Naak kalaalersatta ilaat uternissaminnut qilannaarsimagaluarlutik,
ukiaruarneranilu puisinniarnissaminnut qilannaarsimagaluarlutik
Naffaliup oqaasii tusarlugit nikalluallannerujussuat paasilluarsinnaa-
varput. Taamaattumik avannamut ingerlaqqikkusunnginnerat aamma
paasilluarparput. Eqqarsartaaserput ingerlaqqikkusunnerpullu paasisin-
naanngilaat, aammami ukiup taamaalinerani nunagisamit qimaguk-
kaluttuinnarnissaq kalaallit eqqarsartarnerannut akerliulluinnarpoq,
ingammik angallaviginiakkamik ilisimaarinninngitsunut, tusaa-
mavaammi aamma Tunumi sila Kitaanit peqqarniinnerujussusoq.

Taamaattumik ittorput aalajangerpoq pissutsit taamaannerat pisutigerpiarlugu aasaq manna pilersaarutigineqartut allangortinniarlugu. Ulluni kingullerni sineriak sinersimasarput kangerluillu avaqqaanarsimasavut misissoqissaarneqassapput, naasui, ujarai assigissaallu tamarmik misissoqissaarneqarlutik, ujarassiornerit, naasunik katersinerit, qaqqanillu uuttortaanerit ingerlanneqassallutik. Qaqqasiorneqassaaq portussutsit uuttortarneqarlutik, nunalu assiliorneqassalluni. Tassa imaappoq, aappaagumut pilersaarutaagaluartut aasaq manna suliarisusanngorpavut pissutsit allanngornerat pissutigalugu, aamma pilersaarutaasimagaluarpoq taquassanik qimatulinissaq avannarpasinnerusumi pissasoq, aalajangerneqarlunili maani tikissimasatsinni pisussanngorlugu. Umiat pingasut utertinneqassapput, piumasunillu inuttassaqsappat umiaq ataaseq atorlugu aqutigisimasatta misissoqissaarnissaa suliarineqassalluni. Ittutta taamak isummerneranut pissutaaqataavoq Naffalik qimatuliatsinnik paarsilluarumalluni neriorsuisimammat, taamaasillunilu isugutsinnginnissaat amminillu uleqartittuarnissaat isumagissallugu. Utaqqissaarlu aappaaguani takkuteqqinnissatsinnut, taavalu ilaliuteriarluta avannamut ilisimasortaalluni ingerlaqataajumalluni, imalu pitsaasaartigaq allaat aappagu ingerlaqqilerutta nassatatta ilaat nammineq umiaminut issorarneqartarumaartut neriorsuutigaa, taamaalilluni umiagut oqinnerulerpata sukkannerusumik ingerlanissaq anguneqassammat.

Pissutsit taamaannissaat aalajangiunneqareermat ulapittussanngorpugut, ilarpassuattali utimut aallarnissaat isumageqqaartariaqarpoq, angerlamut aallarnissaat sapinngisamik piaartumik pisinnaappat taquassat atortullu amerlanerusut qimatulineqarsinnaassammata. Inuttavut oqaluttuunneqaramik ukioq manna avannarparteqqittoqassanngitsoq, umiat sisamaannut kingulliusussamut inuttaajumallutik nalunaartut amerlipput, allaammi Jonathan nangaasaareqataasimasoq piumalluni nalunaarpoq. Jonathan angalanermini imminut sorsuffigiuartutut pissuseqarpoq, kiffaannngissuseqarluni angalarusukkaluarpoq, pinialulluni ulaputeqarani. Imminullu ajugaaffigisarpoq. Atugartuun-

K. J. V. STEENSTRUP

Nanortalik tunuatungaani sissarissup qaqqaa

taani nunalinnik niueqateqartartorujussuusarsimagamik. Uagut illutta kitaatungaani kangerliumaninnguaqarpoq, nunaqarfittaalu Sissarisumik atilik 50-it missaannik inoqarluni. Aamma Nanortalip kujataani kangiutungaani allamik nunaqarfeerannguaqarpoq ateqartumik Tuapaat, taanna Tasermiut Kangerlussuanut pulariaata silatinnguaniittoq aamma 50 missaannik inoqarpoq. Tassa Nanortalip nunaqarfii ilanngukkaanni inuit 400-t missiliorlugit tamaani najugaqarput. Tamarmik ajoqejarput, Isak Lundili kisimi oqaluffimmik naalagiartitsivissaqarluni, Sissarissormiut Tuapammiullu illuinnarni naalagiartariaqartartut. Aamma Nanortalimmi najugaqarpoq Paarsisoq, taannalu Nanortalik nunaqarfilu tamaasa sinnerlugit sinniisaavoq, angutit ataqqisaasut piniartorsuit taamatut toqqarneqarajuttarput. Taannalu piniartorsuaq Paarsisutut toqqarneqarsimasoq tassaavoq Apollo.

Kalaallit Nunaanni Paarsisut, imaluunniit Forständerit, nunaqarfíni assigiinngitsuni qínerneqartarput, ataatsimoorlutillu níuertóqarfíni ataatsímeeqatigiittarlutik. Níuertóqarfímmi palasi Forständerinut siulittaasusarpoq, taakku saniatigut, nakorsaq, níuertóq, ílaatígullu níuertussat aalajangígassaqartíllugu ataatsímeeqataasarput. Ataatsímíínnerni taakkunani aalajangerniarneqartartut ílagaat píniartut sorlíit handelípí sinneqartoorutaaník tapísítíneqassanersut, aamma pínerluttut Paarsisunut sassartíneqartarput, kíisalu kommúnít sulíaanunt assíngusut aamma Paarsisunít sulíaríneqartarlutik. Taamatut paarsisoqartarneq ukíorpanni íngerlanneqarsímavoq, kalaallíllu nammíníersulerníssaannut íngerlavíssaalluni kúísímánníggkállarnerup nálaani píssusíusímasunút taartaaníartússaalutík. Ukíorpassúit íngerlaneríní paarsisunút malítassiat dánskít tunngavígísaat allánngoríartúaarúsaarsímappút kalaallínút náleqqussarneqartuarlutík, taamaanníssaanníllumí ísumáqartúartúúsímasoq tassaavoq dr. H.J. Rink, síusínníerusúkkút Handélimí dírektóriúsímasoq, Rínkíp ísumágísaat tassa kalaallít níuernermík aqútsínermíllu nammíneerlutík íngerlátsíartúaalerníssaat, taamaalíllutík kígaakkalúartumík ínuit atugartúussuseqartut píssusíínut pulajartúaarínnáaqqullugít, malítarísassat ímmínnút náleqqussartúarlugít sanarfínerísígút.

Taamaattumík oqaatígísaríaqarpoq Rínkíp eqqarsaatersúutai ítisúúsímasút, ínúaát íleqqutóqqatík qímállugít, ínúaíttút ínéríkíartóríkkút uagútsínnít ukíuník tússítíník arlálínník kínguársímáníerusútut oqaatígísaríaqartut, píngaartíneqarlúínnársímavoq tamátuma allánngoríartórnerup tassánngaannaq pínnani kígaatsumíllí sungíukkíartúaaríníssaat, íluatsítsísinnaassanersórlumí nálnarluínnarpoq, ímaluunniit kalaallít sapílerlutík nákaakkalúttúínnassanersut, nunat atugartúussuseqalersímasút íleqqúi ajórtut akíorsínnáassaneraat nálnarluínnarámí. Uagútsínnút takúínnarlugu qanoq íngerlátsíníartóqarníersoq sulíassaagúnarpoq annertóorújussúaq, taamaalíórniarnerlu sapíítsulíórneruvoq. Uagút ílísímasassarsíortúusút krístumíunngórsímasút sulílu kúísímánnígítsút akórnánnííssímasúgút ísumáqarpugút kúísímánnígítsút nunaqqatímínnít krístumíunngórsímasúnít alláasumík sakkórtúumík

Kapitalit sisamaat

Maannalu tullinnguuppoq ilisimasassarsiorlut ukiup aappassaanik Tunumut ilisimasassarsiornerat, ukiorlu taanna sapinngisamik ukiumit siulianit avannarparnerunissaq anguniagaavoq, sakkutuut naalagaaraat Garde aamma allattooqqittoq ima aallartippoq:

Ataasinngornermi maajip ulluisa tallimaanni ullaakkut nalunaaqutaq sisamanut tamatta itersarneqarpugut. Silagik, qatsunganeq, kiaganilu isseqanngitsoq. Umiat pingaasuusut kusanavimmik amersimapput, sisamaalli amerneqarnermi nalaani silamik pitsaanngitsumik nalaaneqartarami pitsaanerpaatut isikkoqanngilaq, allatulli ajornartumik silaginnera iluatsillugu maanna aallartariaqarpugut. Nanortalimmi ulapputtunnguaqarpoq, aallartussat inuit 37-usut, tassaasullu europamiut, nutserisut, kalaallit, angutit arnallu anguartissat, tamarmik ulapputturujussuupput puigugaqarnaveersaarlutillu, inuit tamarmik nuannaartorujussuupput takusavullu tamarmik nuannaarpalutturujussuullutik, arnartagut atortussanik umianut aqqussuullutik ilaat nammataqavissortarput, angutitaat umianut takkussuuttunik torersumik ilioraaniarsuartut. Ittorput uagullumi europamiut aallarusutturujussuvugut sulilernissatsinullu qilanaaqaluta. Akiugassagut sunaasut nalungilagut, tassalu sikorsuit, sorsunnissaannulli piareersimavugut qilanaarlutalu. Aamma kalaalersagut qilanaaqaat, nassuiarsinnaanngilaalli sunarpiaq qilanaarinerlugu, allaasunik takusaqarnissaq, ulluinnarni inuunermik allanngortitsisussa, tupermi inuuneq, kaffisorujoorneq, puisit neqitullattaarnissaq, tamakku tamarmik qilanaarineqarunarput. Aamakkumi suaasat, eertat, tupat silagissuugillunilumi. Arlaannaataluunniit eqqarsaatigigunanngilaa aqqutaani sikorsuarsiorluni naalliuperaartalernissaq, kalaallit inooriaasiat taamaattuunngilaq, aatsaat isumakululerumaaramik isumakuluutaasinnaasunik atugaqalerunik, ullummi tamarmik ilaqartuarmata ilungersornarsinnaasunik. Ataa-serli nuannaarnerujussuarminik takutitsinngitsoq tassaavoq Hanseeraq.

Umiani inuttat 1884

Ilgisanimi eqqarsaatigai, “Ilissi usornaqaasi” oqartarpoq, “uangami kisima nuliara qitornakkalu qimappakka” aammami kalaallit akornanni qaqutigoorluinnarpoq angutip pilersuisuusup taama sivisutigisumik nuliaminik meeqqaminillu qimassimanninnissaa. Hanseeqqap kuisimangitsunik ajoqersuiartorluni Tunumut aallarniarnera Kalaallit Nunaanni pilliuteqarnertut isigineqarpoq.

Umiatta sisamaata amernerliorneqarsimasup siuliani eqqaatsiakka-ma ajornartorsiortitsiarpaatigut, usilersoreerluni erngerluni putugami usingiartariaqalerluni, nunamullu qaqillugu mersortariaqalerluni, piloorlduta taanna naammassimmat, kiisami majip tallimaani ukioq 1884 nalunaaqutaq qulingiluanut aallarnissatsinnut piareerpugut, kikkulluunniit tamarmik pisussinnaasut Nanortalimmiittut inuul-luaqqusiartorput, ikiortigilluarsimasarput fru Lützen ilanngulluni

nunallu taakkuunersut inuit nujaaruttarfii. Tupermut allamut pulaaratta inoqutigiit innakaareersimapput, tamarmik illermi siassimapput puisip amianik qitulisarluakkamik nannullu amianik sinaakkusersukkamik qipeqarlutik. Ittuata takuinnavilluta qipini illikartippaa pissinnarlu massilluni, atisaqaratik meeqqat nalasukassaat illuartitertippai issiavis-saqaqulluta, kisiannili taamaariarmat utoqqatserfigiinnarlugit qimap-pavut.

Ammatinnguup aqaguani ullaakkut uunartumut ingerlanniarpaa-tigut, oqarpoq seqineq qullarpallaartinnagu utereersimasariaqartugut, tassagooq kangerluup sikuata immatsernera unnuami qerisimatillugu aatsaat angallavigneqarsinnaammat.

Ullaassakkut nalunaaqutaq marlunngoraa umiamik sikup sinaa-vanukarpugut, tassani qamutit qimmillu piareersarneqarput, taavalu kangerluup sikuatigut ilummut ingerlaalerpugut. Nunami qaqqat takusinnaarpianngilagut pujornera pissutigalugu, nuugaatsiaalli nalu-naaqutsiullugit ingerlavugut, ilaanni nunamut qaqisarluta sikumullu aqqaqqittarluta, pujuileriarmat Ammatinnap puilasup sumiinneranik takutippaatigut, eqqaa tamarmi kanersimasutut ippoq soorlu imermik aalarfigineqarsimasutut ippooq puilasortaviali qerrusimavoq. Siku putununeqarluni piiarneqarpoq kissassusialu uuttoratsigu suami suami nul gradi qulaatilaannguarsimavaa, sumik aalartoqanngilaq mamaqan-ngilarlu tassa imaappoq puilasooq nalinginnaaluinnartuuvoq. Utimut ingerlaanitsinni qamutit ilaanneriarlutik unnuammat siku qerisimasooq putoqquttarpaat nikuillutali saniani arpasukaaleraangatta qaqeqqittar-lutik, ilaannili qamutit siku aserorlugu nakkavipput. Knutsen sanitsinni arpasukaarami sikukkut nakkannigilaq, uangalu nikuipallaqaanga ajunngitsumullu pillunga, Ammatinnalli qamutit napaniai tigumiartu-arpai masattukkooraluarluni, uanga Knutsonnillu qamutit inuttaalumi qaqippagut, taavalu paasissanngitsunik qimmini oqaluffigisinnarlugit qamutinut ingippoq tamaviannuallu aallaruni, uagut Knutsenilu ingerlaannarluta aamma kiisa sikukkut nakkartalerpugut, qaqiniarner-

H. KNUITSEN

Ammassalimmiut inuusuttut. Saavanniipput ammassannut qalut.